

Лекція 8.

Кредит у ринковій економіці

Курс “Гроші та кредит”

Роман Корнилюк, к.е.н.

March 2017

Тема 8. Кредит у ринковій економіці

- 8.1. Необхідність та сутність кредиту в ринковій економіці.
- 8.2. Стадії та закономірності руху кредиту. Принципи кредитування.
- 8.3. Форми та види кредиту. Характеристика окремих видів кредиту.
- 8.4. Процент за кредит: сутність, роль, функції.
- 8.5. Функції та роль кредиту. Дискусії щодо функцій кредиту.
- 8.6. Економічні межі кредиту.

8.1. Необхідність та сутність кредиту в ринковій економіці

Сутність кредиту

- **Кредит** - це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з переданням один одному в тимчасове користування вільних коштів на засадах **строковості, зворотності, платності та добровільності.**
- + **забезпеченості.**

Еволюція кредиту

- Першою формою кредиту, що мала найпростішу сутність, був **лихварський кредит**: надмірно високі ставки, несистемний характер, брався переважно під особисті споживчі потреби без зазначення цілі.
- Перехід до капіталістичного ладу ознаменувався чітким розмежуванням виробничих і особистих потреб у позичанні коштів.

Об'єкти і кредиту

- **Об'єкт кредиту** - цінність, яка передається в позичку одним суб'єктом іншому. Може мати різні форми: товар, гроші, роботи, послуги.
- **Поняття кредиту ширше за поняття позички**, бо передбачає не тільки факт надання останньої, а й відносини між сторонами, що виникають у зв'язку з наступним поверненням позички, з урегулюванням взаємних претензій, пов'язаних з порушенням умов кредитного договору.
- Тому позичка є ключовою ланкою кредитних відносин.

Суб'єкти кредиту

- **Суб'єкти кредиту** — це кредитори і позичальники
- **Кредитори** — це учасники кредитних відносин, які мають у своїй власності (чи розпорядженні) вільні кошти і передають їх у тимчасове користування іншим суб'єктам.
- **Позичальники** — це учасники кредитних відносин, які мають потребу в додаткових коштах і одержують їх у позичку від кредиторів. Вони не є власниками позичених коштів, а лише тимчасовими розпорядниками.

Структура кредиту

Рис. 10.1. Структура кредитних відносин

Позичковий капітал та кредит

- Кредит, по суті, став іманентною формою руху позичкового капіталу

АЛЕ:

- Кредит є більш давньою, більш широкою і структурно складнішою категорією, ніж позичковий капітал

Передумови формування кредитних відносин

- **протиріччя руху вартості у сфері товарного обігу**, пов'язані з труднощами еквівалентного обміну між економічно відособленими товаровиробниками
- **існування товарного виробництва і пов'язаного з ним товарного обігу**
- наявність у контрагентів **поточних або майбутніх доходів**

Економічні чинники необхідності кредиту

- майнове розшарування суспільства
- довіра між контрагентами
- гарантії повернення кредиту
- суб'єкти - юридично самостійні особи. Фізичні особи - дієздатні з правового погляду
- отримання позичальником регулярних доходів
- сезонні коливання у виробничому циклі і потреби в оборотному капіталі

8.2. Стадії та закономірності руху кредиту. Принципи кредитування

Стадії руху кредиту

- 1 — **формування** вільної **цінності** як джерела надання позичок;
- 2 — **розміщення** вільної **цінності** в позичку;
- 3 — **використання** позичальником **коштів**, одержаних у тимчасове розпорядження;
- 4 — **вивільнення** використаних позичальником **коштів** з його обороту або **формування** в нього **доходів**, достатніх для повернення позички;
- 5 — **повернення** позичальником вартості кредитору та сплата процента.

Закономірності руху кредиту

Мікроекономічний рівень:

- зворотність руху цінності
- тимчасовість перебування позиченої цінності в обороті позичальника
- збереження позиченої цінності в процесі руху і повернення її до кредитора в повному обсязі
- залежність маси наданої позички від наявних обсягів вільних коштів

Макроекономічний рівень:

- кількісні параметри розвитку кредиту повинні бути адекватними динаміці обсягів ВВП
- баланс між загальними сумами кредитних вкладень і позичених ресурсів у макромасштабах
- переважне переміщення вільної цінності з сектору домашніх господарств у сектор фірм (і навпаки)
- спрямування коштів із галузей і секторів економіки з низькою рентабельністю у високорентабельні галузі, види виробництв

Принципи кредитування

- **цільове призначення** позички
- **строковість** надання коштів кредитором позичальникові
- **повернення** позичальником коштів кредитору в повному обсязі
- **забезпеченість** позички
- **платність** користування позиченими коштами

Зв'язок кредиту з економічними категоріями

- **Гроші** – з одного боку форма позичкової цінності, з іншого – самі гроші мають кредитну природу
- **Податки** – не мають рис добровільності і зворотності
- **Бюджетне фінансування** – не має рис зворотності
- **Торгівля** – може відбуватись і без кредиту, хоча тісно із ним пов'язана і є передумовою кредитних відносин

8.3. Форми та види кредиту.

Характеристика окремих видів кредиту

Поняття форми кредиту, критерії їх класифікації

Форма позиченої вартості - найбільш загальний прояв кредиту, в якому не розкривається його сутність і внутрішня структура.

- **Товарна** (натурально-речова) форма –у разі продажу товарів з відстрочкою платежу (комерційний кредит), при оренді майна (у т. ч. лізинг), наданні речей чи приладів у прокат, погашенні міждержавних боргів поставками товарів тощо. У деяких із цих випадків погашення позичок здійснюється в грошовій формі
- **Грошова** форма - при розміщенні заощаджень у банківські депозити, одержанні позичок у банках тощо.

Поняття виду кредиту та критерії їх класифікації

Залежно від сфери економіки, у яку спрямується позичена цінність:

- **Виробничий кредит** - використовується на формування основного та оборотного капіталу у сфері виробництва чи торгівлі.
- **Споживчий кредит** - спрямовується на задоволення особистих потреб людей, тобто обслуговує сферу особистого споживання.

Залежно від суб'єктів кредитних відносин:

- **Міжгосподарський** кредит
- **Банківський** кредит
- **Державний** кредит
- **Міжнародний** кредит
- **Особистий** (приватний) кредит

Міжгосподарський кредит: підвиди (I)

Міжгосподарський - це кредит, який існує між функціонуючими суб'єктами господарювання

- **комерційний кредит** - форма руху безпосередньо промислового капіталу і спосіб перетворення товарного капіталу у грошовий через продаж товарів із відстроченням платежу. **Дебіторсько-кредиторська** заборгованість –подібна, **але не добровільна**, отже не зовсім кредит.
- **внутрішньокорпораційний кредит**
- **аванси покупців**
- **тимчасова фінансова допомога** – надається партнерами на засадах повернення і, як правило, без сплати процента.

Міжгосподарський кредит: підвиди (II)

- **лізинг** - інвестування власних чи залучених коштів для надання лізингодавцем у виключне використання лізингоодержувачу майна
- **факторинг** - придбання права вимоги зазначеного суб'єкта до дебіторів на виконання зобов'язань у грошовій формі за товари
- **франчайзинг** — форма господарювання, за якої, як правило, відома фірма(франчайзер) надає виробничу або сервісну програму (франшизу) малій фірмі (франчайзі)
- **облігаційні позики** підприємств - це позики, які розміщуються суб'єктами господарської діяльності серед юридичних осіб та оформляються облігаціями.

Банківський кредит: підвиди (I)

Банківський кредит - це кредит, за якого однією зі сторін кредитної угоди є банк. Основний вид кредиту у сучасному світі. Об'єкт - грошовий капітал

За укрупненими об'єктами кредитування:

- 1) кредит в основний капітал
- 2) кредит в оборотний капітал
- 3) кредит на споживчі потреби

За характером повернення:

- 1) з одноразовим поверненням
- 2) з погашенням у розстрочку
- 3) з регресією платежів

Банківський кредит: підвиди (II)

За порядком надання:

- прямий і непрямий

За методом надання:

- одноразові кредити
- перманентні позички
- гарантійний кредит

За схемою надання:

- **Кредитна лінія** – позичальник використовує кредит поступово в межах обумовлених
- **Револьверний** — це кредити, які автоматично поновлюються в межах обумовленого кредитним договором розміру.
- **Контокорент** - банк відкриває клієнтові контокорентний рахунок, кредитним договором суми та терміну. Овердрафт – різновид.

Банківський кредит: підвиди (III)

За формою залучення кредиторів:

- двосторонній
- консорціумний (синдикатний)
- паралельний

За забезпеченістю повернення:

- забезпечені
- незабезпечені (бланкові)

За ступенем ризику: 1) стандартні; 2) з підвищеним ризиком

За строками повернення: 1) строкові; 2) кредити строком до запитання; 3) відстрочені (продовжані); 4) прострочені.

Інші види кредиту (II)

За терміном:

- короткострокові (до одного року)
- середньострокові (до п'яти років)
- довгострокові (понад п'ять років) кредити

За галузевою спрямованістю кредиту виділяються такі його види:

- кредити в промисловість
- кредити в сільське господарство
- кредити в торгівлю
- кредити в будівництво, особливо в житлове будівництво
- кредити в інші галузі.

Інші види кредиту (III)

Залежно від цільового призначення:

- кредит на формування виробничих запасів (сировини, матеріалів, паливно-мастильних матеріалів, тари тощо)
- кредит у витрати виробництва
- кредит на створення запасів готової продукції (залишки на складах виробничих підприємств, запаси на складах торг. організацій тощо)
- кредити, пов'язані з виникненням тимчасових розривів у платежах

За організаційно-правовими ознаками та умовами надання позичок:

- забезпечений і незабезпечений
- прямий і опосередкований
- строковий і прострочений, пролонгований
- реальний, сумнівний, безнадійний
- платний, безплатний

8.4. Процент за кредит: сутність, роль, функції

Суть і функції процента

Процент — це ціна грошей як позичкового капіталу, яку вони набувають на грошовому ринку.

Процентна ставка (норма позичкового процента) — це відношення суми річного доходу, одержаного на позичковий капітал, до суми капіталу, наданого в позичку, помножене на 100.

- Стимулююча функція
- Розподільча функція
- Функція збереження позичкового капіталу

Роль проценту

- Підвищення ефективності господарювання
- Перерозподіл капіталу між сегментами фінансового ринку
- Капіталізація доходів населення і покращення його соціального стану

Види банківського проценту

- Обліковий
- Депозитний
- Позичковий
- Процент міжбанківського ринку

Процентна маржа та прибуток банків

- **Маржа** (від фр. *marge* — край) — різниця між процентними ставками за наданий кредит і за залучені ресурси.

Чинники впливу на банківський процент: ПОПИТ

ЗРОСТАННЯ ПОПИТУ НА ПОЗИКОВИЙ КАПІТАЛ > ЗРОСТАННЯ %

- масштаби виробництва, рівень його спеціалізації та кооперування
- циклічність коливань виробництва
- сезонність умов виробництва та реалізації продукції
- темпи інфляції, прискорення яких викликає підвищення %
- вид кредиту та його цільове призначення
- розмір кредиту
- термін користування позичкою
- забезпеченість повернення кредиту
- своєчасність повернення кредиту

Чинники впливу на процент: ПРОПОЗИЦІЯ

ЗРОСТАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ ПОЗИКОВОГО КАПІТАЛУ > ПАДІННЯ %

- рівень монетизації ВВП
- розміри грошових нагромаджень і заощаджень у суспільстві та товарно-грошова збалансованість економіки
- рівень грошово-кредитного регулювання економіки центральним банком
- міжнародні чинники, особливо вільний перелив капіталів із країни в країну (ефект «гарячих грошей»)

Способи визначення процента

Способи вимірювання процентних ставок, платежів і вартості кредиту/облігації в залежності від типу фінансового інструменту:

- **Проста позичка**

$$i = \frac{\$10}{\$100} = 0.10 = 10\%$$

- **Позичка з незмінним платежем (аннуїтет)**

$$K = \frac{i * (1 + i)^n}{(1 + i)^n - 1} \quad P = S * K$$

- **Купонна облігація:** the return on a bond = current yield(i) + rate of capital gain

де i_c — поточний дохід;
 P_B — ціна купонної облігації;
 C — щорічний купонний дохід.

$$i_c = \frac{C}{P_B}, \quad = \frac{C}{P_t} + \frac{P_{t+1} - P_t}{P_t}$$

- **Дисконтна облігація**

$$\$900 = \frac{\$1,000}{1 + i} \quad \text{where} \quad i = \frac{F - P}{P}$$

F = face value of the discount bond
 P = current price of the discount bond

Джерело: Савлук М.І. Гроші та кредит, Madura(2013)

8.5. Функції та роль кредиту.

Дискусії щодо функцій кредиту

Функції кредиту

- перерозподільна функція
- Функція забезпечення потреб обороту в платіжних засобах
- регуляторна: кредит забезпечує сприятливі умови для ефективного регулювання обороту грошей
- контрольна функція (або контрольно-стимулювальна)
- функція капіталізації вільних грошових доходів

Ієрархія грошей та кредиту (I)

A Simple Hierarchy

Money
↑
↑
Credit

Gold (or Reserve FX Currency)
Currency
Deposits
Securities

The Hierarchy in Balance Sheets

Central Bank

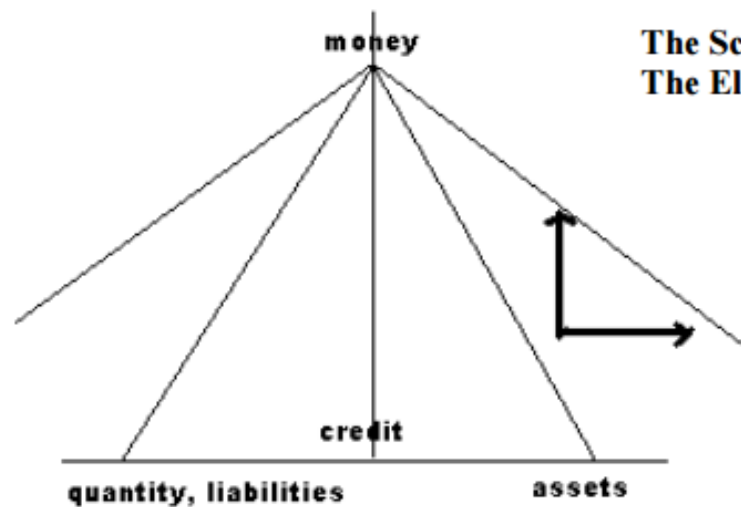
Banking System

Private Sector

Assets	Liabilities	Assets	Liabilities	Assets	Liabilities
Gold Reserve FX	Currency	Currency	Deposits	Deposits Securities	Securities

Джерело: [Mehrling, Perry. The Economics of Money and Banking](#)

Ієрархія грошей та кредиту (II)

The Scarcity of (ultimate) Money
The Elasticity of (derivative) Credit

↔

Currency Principle
Banking Principle

↔

Simple Hierarchy of Market Makers

<u>Asset</u>	<u>Market Maker</u>	<u>Price</u>
Gold		
Reserve	Central Bank	Exchange Rate
Currency	Banking System	Par
Deposits	Security Dealers	Interest Rate
Securities		

Джерело: [Mehrling, Perry. The Economics of Money and Banking](#)

8.6. Економічні межі кредиту

Поняття межі кредиту

- рівень розвитку кредитних відносин, за якого попит і пропозиція на кредит балансуються при збереженні стабільної, помірної, доступної для переважної більшості нормально працюючих позичальників процентної ставки.

Причини та наслідки порушення межі кредиту

Мікроекономічна межа кредиту. Чинники:

- динаміка ринкової ставки позичкового процента
- характер коливання потреби позичальника капіталі
- стан забезпеченості позичальника власним капіталом
- ефективність та окупності проектів

Макроекономічна межа кредиту - формується під впливом загальнооекономічних чинників, таких як:

- обсяги і темпи зростання ВВП;
- рівень розвитку фінансової системи і стан державних фінансів;
- цілі і методи державної грошово-кредитної політики;
- розвиток ринкових відносин тощо.

Суть концепції:

уникнути перекредитування та недокредитування економіки.

1. **Електронний конспект лекцій.** Тема 8 ([link](#))
2. Савлук, М.І. **Гроші та кредит** (Розділ 10-12).
3. Mishkin, Frederic S. ***The Economics of Money, Banking, and Financial Markets***, Business School Edition, 10th ed. Boston: Pearson Publishing, 2013. (Розділ 8, 209-220 p.p.).
4. Mehrling, Perry. ***The Economics of Money and Banking***, Lecture notes ([PDF](#))
5. Закон України про банки і банківську діяльність. – 2000. - ([link](#))

Дякую за увагу!